

Naar Dachau vanwege moedige preek

Klaas de Jong

Reformatorsch Dagblad 30 juni 2022

Ds. Josef Wilhelm Bernard Cohen. Foto: Archief familie Cohen

Sinds kort ligt ook in de noordelijkste stad van Nederland –Dokkum– een Stolperstein. Die is voor ds. Joseph Cohen, geboren op 30 juni 1904. Zijn achternaam maakt duidelijk dat hij een Jood was, maar hij werd opgepakt vanwege een preek in de hervormde kerk. De steen ligt dan ook voor de voormalige pastorie. Wie was ds. Cohen?

Joseph Cohen werd geboren in Amsterdam, in een Joods gezin dat zich meer bezighield met socialisme en geheelonthouding dan met godsdienst. Op het gymnasium in Amsterdam was Joseph zo actief in de jeugdbond voor geheelonthouders dat

hij bleef zitten. Hij ging werken in een boekhandel, maar nam toen een stap die zijn leven zou veranderen. Hij ging naar het christelijk gymnasium in Utrecht, werd overtuigd christen en koos daarna voor de studie theologie. Na zijn studie nam hij het beroep van de hervormde gemeente in Wapserveen aan.

Nazi's

Zoals in meer Drentse dorpen was Wapserveen vrijzinnig. Zo niet ds. Joseph Cohen. In een artikel in de Leeuwarder Courant van 5 oktober 1949 is over hem te lezen: „Zo aanvaardde hij niet de liberale traditie („Jezus is de heilige mens”), maar geloofde hij in Jezus als de Christus der Schriften.”

Bij zijn intredeprek in Wapserveen wees ds. Cohen de burgemeester op God als superieure Macht boven de overheid en toonde hij zich pacifist. Het leverde alleen lokaal wat persaandacht op. Maar in Dokkum, waarnaar hij in 1935 het beroep aannam, leverde een preek hem veertien dagen gevangenis op wegens opruiing. Dat weerhield hem niet; het jaar erop preekte hij over de twee boosaardige geesten in het luchtruim: winstbejag en angst. Ds. Cohen riep op tot een vreedzame bestrijding van deze twee demonen met alleen de wapenrusting Gods. Dit keer werd hij niet opgepakt, maar toen de preek werd gepubliceerd, werd die onmiddellijk in beslag genomen. Een week later gaf de officier van justitie de publicatie weer vrij.

Niet in het Pfarrerblock

Bang voor de nazi's was de Dokkumer predikant ook niet. Na een boetepreek op 11 mei 1941 werd hij door de SD verhoord, maar niet gevangengenomen.

Op 15 juni 1941 preekte ds. Cohen over [Handelingen 5:29](#): „Maar Petrus en de apostelen antwoordden en zeiden: Men moet Gode meer gehoorzaam zijn dan de mensen.” Zoals ds. Cohen al verwachtte, werd hij verraden en evenals in 1935 opgesloten in het Blokhuis te Leeuwarden.

Dachau was in 1933 het eerste concentratiekamp van de nazi's. Eind 1940 besloot Himmler om hier een centrum voor

geestelijken te bouwen. In de "priesterbarak" (Pfarrerblock) zaten bijna drieduizend geestelijken uit allerlei landen. De meesten waren Poolse priesters, maar er zaten ook protestantse en rooms-katholieke geestelijken uit Nederland, zoals Titus Brandsma en Jo Kapteyn.

Toen ds. Cohen op 3 oktober 1941 in Dachau aankwam, ontmoette hij de Nederlandse pater Othmarus. Na enkele dagen scheidden hun wegen; de pater ging naar de priesterbarak, maar ds. Cohen werd in een beruchte barak voor politieke gevangenen en Joden ondergebracht. Op 4 mei 1942 werd hij naar Slot Hartheim overgebracht, om als 'arbeidsongeschikte' direct te worden vermoord in een gas-kamer. Zijn vrouw Tine werd officieel geïnformeerd over zijn dood, die het gevolg van longontsteking zou zijn. Zij bleef met hun drie zonen in de pastorie wonen en gebruikte die af en toe als schuilplaats voor leden van de ondergrondse en een Joods meisje kon er een tijdje onderduiken. In 1969 werd in de Grote Kerk te Dokkum een drieluik onthuld voor deze moedige predikant, met citaten uit "Een vaste burcht is onze God".

